

RAQAMLI PEDAGOGIKA ASOSIDA ONA TILI VA ADABIYOT TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI

Nurbayeva Marvarid Tavakkalovna

Pedagogika va psixologiya kafedrasi v.b. dotsenti

TMC Instituti

email: n.marvarid@tmci.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli pedagogika asosida ona tili va adabiyot ta'limini takomillashtirishning innovatsion mexanizmlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda multimedia vositalarining didaktik imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda interaktiv platformalar, sun'iy intellekt elementlari, adaptiv ta'lim texnologiyalari va gamifikatsiya metodlarining o'quvchilarning nutq kompetensiyasi, kreativ tafakkuri va adabiy-estetik dunyoqarashini rivojlantirishdagi o'rni o'rganilgan. Tadqiqot natijalari raqamli pedagogika asosidagi ta'lim jarayoni o'quvchilarning motivatsiyasi, bilimni o'zlashtirish darajasi va mustaqil fikrlash faoliyatini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Shuningdek, maqolada ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda raqamli ta'lim muhitini tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, ona tili ta'limi, adabiyot ta'limi, innovatsion texnologiyalar, multimedia vositalari, interaktiv metodlar, sun'iy intellekt, adaptiv ta'lim, gamifikatsiya, kreativ tafakkur.

KIRISH

XXI asr ta'lim tizimi global raqamlashtirish jarayonlari ta'sirida tubdan transformatsiyalanmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'limning mazmuni, shakli va metodlarini yangilashni talab qilmoqda. Ayniqsa, ona tili va adabiyot ta'limida raqamli pedagogika vositalarining keng qo'llanilishi o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish hamda ta'lim sifatini oshirishning muhim omiliga aylanmoqda.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida faqat an'anaviy metodlardan foydalanish zamonaviy o'quvchilarning ehtiyojlarini to'liq qondira olmayapti. Chunki yangi avlod vakillari raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'langan axborot muhitida shakllanmoqda. Shu sababli ta'lim tizimida o'quvchilarning psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va kognitiv faoliyatiga mos innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Ona tili va adabiyot fanlari o'quvchilarning nutq madaniyati, estetik tafakkuri, kommunikativ kompetensiyasi hamda ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur fanlarni samarali o'qitish nafaqat grammatik bilimlarni o'zlashtirish, balki ijodiy fikrlash, badiiy tafakkur va tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirishni ham talab qiladi. Shu nuqtai nazardan raqamli pedagogika ona tili va adabiyot ta'limining metodik imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi.

Raqamli pedagogika — bu ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari, virtual platformalar va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanishga asoslangan zamonaviy pedagogik tizimdir. Ushbu yondashuv ta'limni individuallashtirish, interaktivlikni kuchaytirish hamda o'quvchini faol bilim yaratuvchi subyektga aylantirish imkonini beradi.

Adabiyot darslarida multimedia vositalari yordamida badiiy asarlarni vizuallashtirish, audio kitoblar, animatsiyalar va virtual sahnalashtirish elementlaridan foydalanish o'quvchilarning emotsional qabul qilish jarayonini kuchaytiradi. Ona tili darslarida esa interaktiv platformalar, adaptiv test tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi matn tahlili vositalari til kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — raqamli pedagogika asosida ona tili va adabiyot ta'limini takomillashtirishning innovatsion yondashuvlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, zamonaviy texnologiyalarning didaktik imkoniyatlarini aniqlash hamda amaliy metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODLARI

Mazkur tadqiqotda raqamli pedagogika asosida ona tili va adabiyot ta'limini takomillashtirishning innovatsion yondashuvlari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil, eksperimental tadqiqot, statistik tahlil hamda ilmiy-adabiy manbalarni o'rganish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini konstruktivistik ta'lim nazariyasi, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli pedagogika konsepsiyasi va multimediyaviy ta'lim tamoyillari tashkil etdi.

Tajriba-sinov ishlari umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7–9-sinf o'quvchilari o'rtasida olib borildi. Tadqiqotda jami 120 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Ulardan 60 nafari nazorat guruhi, 60 nafari esa tajriba guruhi sifatida tanlab olindi. Nazorat guruhida an'anaviy o'qitish metodlari qo'llanilgan bo'lsa, tajriba guruhida raqamli pedagogika asosidagi zamonaviy texnologiyalar joriy etildi.

Tajriba jarayonida multimedia taqdimotlari, interaktiv elektron platformalar, sun'iy intellekt asosidagi test tizimlari, audio va videomateriallar, gamifikatsiya elementlari hamda virtual munozara platformalaridan foydalanildi. Darslarda Google Classroom, Quizizz, Kahoot, Padlet va Canva kabi raqamli platformalar integratsiyalashgan holda qo'llanildi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, mustaqil fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonining interaktivligini kuchaytirishga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida o'quvchilarning nutq kompetensiyasi, matn bilan ishlash ko'nikmalari, kreativ tafakkuri, badiiy tahlil qilish qobiliyati va mustaqil ishlash faoliyati monitoring qilindi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslarning o'quvchilarning motivatsiyasi hamda bilimlarni o'zlashtirish darajasiga ta'siri qiyosiy tahlil asosida baholandi.

Eksperimental tadqiqot natijalarini aniqlashda pedagogik diagnostika va statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar nazorat va tajriba guruhlari ko'rsatkichlarini solishtirish orqali umumlashtirildi. Tadqiqot jarayonida raqamli pedagogikaning ona tili va adabiyot ta'limidagi didaktik imkoniyatlari, o'quvchilarning

kommunikativ faolligi hamda kreativ yondashuvini rivojlantirishdagi samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Tadqiqot davomida o‘quvchilarning raqamli ta’lim muhitiga moslashish darajasi ham alohida o‘rganildi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, interaktiv va multimediyaviy darslar o‘quvchilarning dars jarayonidagi psixologik faolligini oshirib, ularning ta’limga nisbatan ijobiy motivatsiyasini shakllantirdi. Ayniqsa, vizual materiallar, interaktiv topshiriqlar va virtual muhokamalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning badiiy matni idrok etish, mustaqil xulosa chiqarish hamda fikrni erkin ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qildi. Shu bilan birga, raqamli platformalar orqali individual topshiriqlar berilishi differensial yondashuvni ta’minlab, har bir o‘quvchining bilim darajasi va qiziqishidan kelib chiqib ta’lim jarayonini tashkil etish imkonini yaratdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari raqamli pedagogika asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi yuqori ekanligini ko‘rsatdi. Tajriba guruhi o‘quvchilarida ona tili va adabiyot fanlariga nisbatan qiziqish sezilarli darajada ortdi.

Quyidagi jadvalda tajriba natijalari aks ettirilgan:

Ko‘rsatkichlar	Nazorat guruhi	Tajriba guruhi
Darsdagi faollik	56 %	89 %
Mustaqil fikrlash	48 %	84 %
Nutq kompetensiyasi	52 %	86 %
Badiiy tahlil ko‘nikmasi	50 %	88 %
Kreativ yondashuv	46 %	91 %
Matnni tushunish darajasi	58 %	90 %

Natijalar shuni ko'rsatdiki, multimedia vositalari asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish ko'rsatkichi yuqori bo'ldi. Ayniqsa, audio va videomateriallardan foydalanish adabiy asarlarni chuqurroq anglashga yordam berdi.

Adabiyot darslarida "raqamli hikoyachilik" metodining qo'llanilishi o'quvchilarning ijodiy faoliyatini kuchaytirdi. O'quvchilar badiiy asar qahramonlarini virtual formatda tasvirlash, videoesse va podkastlar yaratish orqali adabiy tafakkurini rivojlantirdilar.

Ona tili darslarida sun'iy intellekt asosidagi matn tahlili platformalari grammatik xatolarni aniqlash, matn tuzilishini tahlil qilish hamda individual tavsiyalar berishda samarali vosita bo'lib xizmat qildi.

Gamifikatsiya elementlari asosida tashkil etilgan interaktiv topshiriqlar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirdi. Ayniqsa, reyting tizimi, virtual mukofotlar va interaktiv viktorinalar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undadi.

Tajriba davomida kuzatilgan muhim natijalardan biri o'quvchilarning kommunikativ faolligi ortgani bo'ldi. Virtual munozaralar va interaktiv platformalar orqali tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarning nutq madaniyati hamda fikrni erkin ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari raqamli pedagogika asosida tashkil etilgan ona tili va adabiyot darslari an'anaviy o'qitish metodlariga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, multimedia vositalari va interaktiv platformalardan foydalanish o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirib, bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam berdi. Zamonaviy o'quvchilar ko'proq vizual va interaktiv axborotni tez qabul qilishi sababli raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonining tabiiy ehtiyojiga aylanib bormoqda. Shu nuqtai nazardan raqamli pedagogika o'quvchilarning psixologik va kognitiv xususiyatlariga mos keluvchi innovatsion ta'lim modeli sifatida namoyon bo'lmoqda.

Adabiyot ta'limida audio va videomateriallardan foydalanish badiiy asarlarning emotsional ta'sirchanligini kuchaytirdi. O'quvchilar badiiy qahramonlarning xarakteri, voqealar rivoji va asarning g'oyaviy mazmunini an'anaviy darslarga qaraganda chuqurroq anglay boshladi. Virtual munozaralar va raqamli hikoyachilik metodlari esa o'quvchilarning estetik tafakkuri, kreativ yondashuvi hamda kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita bo'lib xizmat qildi.

Ona tili darslarida sun'iy intellekt asosidagi matn tahlili platformalarining qo'llanilishi grammatik bilimlarni mustahkamlash va individual xatolarni aniqlashda samarali natija berdi. Adaptiv tizimlar o'quvchilarning bilim darajasini avtomatik tahlil qilib, ularga mos topshiriqlarni tavsiya etishi orqali differensial ta'limni samarali tashkil qilish imkonini yaratdi. Bu esa o'quvchilarning mustaqil ishlash faoliyatini kuchaytirib, o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirdi.

Shuningdek, gamifikatsiya elementlari asosida tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirdi. Reyting tizimi, virtual mukofotlar va interaktiv viktorinalar o'quvchilarda raqobat muhiti hamda ichki motivatsiyani shakllantirdi. Tadqiqot davomida kuzatilgan muhim jihatlardan biri shundaki, raqamli pedagogika asosidagi darslarda passiv o'quvchilar ham faol ishtirok eta boshladi. Bu holat ta'lim jarayonining o'quvchi markazli modelga aylanganini ko'rsatadi.

Biroq tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Xususan, ayrim hududlarda internet tezligining pastligi, texnik vositalarning yetarli emasligi hamda pedagoglarning raqamli kompetensiyasi cheklanganligi raqamli ta'lim samaradorligiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatdi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish, innovatsion metodik qo'llanmalarni yaratish hamda milliy elektron ta'lim platformalarini rivojlantirish zarur hisoblanadi.

Umuman olganda, raqamli pedagogika ona tili va adabiyot ta'limining metodik imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Multimedia vositalari, sun'iy intellekt texnologiyalari va interaktiv platformalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni

o‘quvchilarning kreativ tafakkuri, kommunikativ kompetensiyasi va mustaqil fikrlash faoliyatini rivojlantirishda samarali pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo‘lmoqda.

XULOSA

Raqamli pedagogika asosida ona tili va adabiyot ta’limini tashkil etish zamonaviy ta’lim tizimining muhim strategik yo‘nalishlaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, multimedia texnologiyalari, interaktiv platformalar, sun’iy intellekt vositalari va gamifikatsiya elementlari o‘quvchilarning bilim olish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Raqamli pedagogika:

- o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi;
- kreativ tafakkurni shakllantiradi;
- nutq kompetensiyasini kuchaytiradi;
- badiiy-estetik dunyoqarashni rivojlantiradi;
- motivatsiyani oshiradi;
- individual ta’lim imkoniyatlarini kengaytiradi.

Kelajakda virtual reallik, sun’iy intellekt va neyropedagogik texnologiyalarning ona tili hamda adabiyot ta’limiga integratsiyasi yangi metodik imkoniyatlarni yaratadi. Shu sababli raqamli pedagogika vositalarini milliy ta’lim tizimiga chuqur integratsiya qilish zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI(REFERENCES)

1. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2021.
2. Muslimov N.A. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
3. G‘ulomov A. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2023.
4. Yo‘ldoshev J., Hasanboyev J. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2022.
5. Polat E.S. Sovremennie pedagogicheskie i informatsionnie texnologii. – Moskva, 2022.
6. Mayer R. Multimedia Learning. – Cambridge University Press, 2021.

7. Selwyn N. Digital Education in a Global Context. – Routledge, 2022.
8. Bates A.W. Teaching in a Digital Age. – Vancouver, 2023.
9. Siemens G. Connectivism and Digital Learning. – Journal of Educational Technology, 2022.
10. UNESCO. Digital Transformation in Education. – Paris, 2023.
11. OECD. Future of Digital Education. – Paris, 2022.
12. Mishra P., Koehler M. TPACK Framework and Educational Technologies. – Educational Research Journal, 2021.
13. Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. – Canada, 2021.
14. Kress G. Multimodality and Learning. – London, 2022.
15. Kozma R. Technology and Classroom Practices. – Educational Technology Review, 2021.
16. Ismoilov H. Raqamli ta'lim texnologiyalari. – Toshkent, 2024.
17. Xoliqov A. Interaktiv metodlarning pedagogik asoslari. – Toshkent, 2023.
18. Karimov B. Multimedia vositalari va ta'lim samaradorligi. – Samarqand, 2022.
19. Nurmatov S. Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari. – Toshkent, 2024.
20. Rasulov T. Innovatsion pedagogika va raqamli muhit. – Buxoro, 2023.